

## **KİTABXANAÇILIQ TƏHSİLİNƏ ÜMUMİ NƏZƏR**

**Namiyə Xəlilova**

*BDU, Biblioqrafiyaşünaslıq kafedrasının müəllimi*

Kitabxanaçılıq təhsilinə ilk olaraq ABŞ-da kitabxana məktəblərinin yaradılması ilə başlanmışdır. Məlum olduğu kimi, ABŞ-da əsas kataloqlaşdırma və təsnifat sistemləri XIX əsrin sonu və XX əsrin əvvəllərində işlənib hazırlanmışdır. 1920-ci illərin ortalarına qədər kitabxanaçılıq təhsili kiçik kitabxanaçılıq məktəbləri və ya böyük ictimai kitabxanalar vasitəsilə aparılırdı. 1923-cü ildə hazırlanmış bir hesabatda kitabxanaçılıq təhsilinin magistratura səviyyəsində verilməsi və peşəkar birliklər tərəfindən akkreditasiya edilməsi tövsiyə edilmişdir. Nəticədə 1926-cı ildə Çikaqo Universitetində magistratura təhsili verən ilk kitabxanaçılıq məktəbi (Graduate Library School) açılmışdır. Bu hadisə müasir mənada kitabxanaçılığın formalaşmasında mühüm addım kimi qəbul edilir. Rusiyada kitabxana təhsilinin dövlət səviyyəsində formalaşması XX əsrin 30-cu illərindən başlanmışdır. Ölkədə Moskva Kitabxana İnstitutu 1930-cu ildə açılmış, orta təhsil müəssisələri şəbəkəsi yaradılmağa başlanmışdır. Təbii ki, ilk dövrdə hazırlanan kitabxanaçılıq təhsili proqramlarında informasiyanın təşkili, təsnifatı, indeksləşdirilməsi kimi mövzular daha çox yer tuturdu.

1960-cı illərdən etibarən kompüterlər «IBM» və «Lockheed» kimi böyük kommərşiya şirkətlərində indeksləşdirmə və informasiya axtarışı performansının qiymətləndirilməsi tədqiqatlarında istifadə olunmağa başladı. 1960-cı illərin sonlarında Konqres Kitabxanasında Henriette D. Avram və onun komandası tərəfindən Machine Readable Cataloging (MARC) standartı hazırlanmışdır. Konqres Kitabxanasının istehsal etdiyi kataloq kartları beynəlxalq məlumat mübadiləsi standartı olan MARC əsasında kompüter lentləri vasitəsilə bütün dünya kitabxanalarına paylanmağa başladı. «Boolean» məntiqinə əsaslanan avtomatik indeksləşdirmə alqoritmlərinin və verilənlər bazası sorğu dillərinin inkişafı da bu dövrə təsadüf edir. Bu sistemlər əsasən son istifadəçilər üçün deyil, istifadəçilər və informasiya mənbələri arasında vasitəçi kimi çıxış edən kitabxanaçılar və informasiya mütəxəssisləri üçün hazırlanmışdır. 1960-cı illərdə başlayan bu və buna bənzər yeniliklər kitabxana təhsilində də

bəzi dəyişikliklərə səbəb oldu. XX əsrin II yarısında kitabxana təhsilində informasiyanın təşkili ilə bağlı dərslərlə yanaşı, informasiya-kommunikasiya texnologiyaları ilə bağlı dərslər də təhsil proqramlarına daxil edilməyə başlanmış və bir çox proqramda kompüter proqramlaşdırma dilləri, sistem təhlili, verilənlər bazası idarəetmə sistemləri, informasiya axtarış üsulları, məlumat əldə etmək, istifadəçi interfeysi dizaynı kimi dərslər də yer almışdır. Bu mərhələdə kitabxanaçılıq fakültələri təkcə dərslər proqramlarına yeni əlavələr etməklə kifayətlənmədilər. Fakültələrin adları da "İnformasiya elmləri" anlayışına uyğun dəyişdirilməyə başlandı. 1980-ci illərin sonunda kitabxanaçılıq fakültələrinin çoxunun adı dəyişdirildi.

2000-ci illərdə Web 2.0 və sosial şəbəkələrin təsiri ilə istifadəçilərin informasiya mənbələri ilə əlaqələri daha çox əhəmiyyət qazanmağa başladı. İstifadəçilər informasiya ehtiyacları üçün kitabxana və arxivlərdə daha çox çap olunmuş mənbələrdən istifadə etmək əvəzinə, demək olar ki, tam mətnli elektron informasiya mənbələrinə yönəldilər.

Azərbaycanda 1920-ci illərdə kurslarla başlayan kitabxanaçılıq təhsili 1940-cı illərdə universitet səviyyəsində davamlı kurs kimi verilməyə başlandı. Hazırda üç universitet və iki kollec tərəfindən orta və ali səviyyəli peşəkar kitabxanaçılar hazırlanır. Kitabxanaçılığın fənlərarası elm olduğu qəbul edilmiş bir həqiqətdir. Dünyada XIX əsrin son rübünə təsadüf etsə də, ölkəmizdə kitabxana təhsilinə XX əsrin əvvəllərindən başlanılıb. Bu təhsil dünyada və ölkəmizdə kitabxanaçılıqda baş verən inkişaf və yeniliklərə uyğun olaraq daim dəyişməkdədir.

Hal-hazırda Bakı Dövlət Universitetində fəaliyyət göstərən Kitabxanaçılıq-informasiya fakültəsi Azərbaycan Respublikasında kitabxanaşünas, biblioqraf, kitabşünas və nəşriyyat redaktoru ixtisasları üzrə kadr hazırlayan yeganə fakültədir. Kitabxanaçılıq-informasiya fakültəsi Kitabxanaçılıq şöbəsi kimi 1947-48-ci tədris ilində BDU-nun Filologiya fakültəsinin nəzdində təşkil olunmuş, bununla da Azərbaycanda ali kitabxanaçılıq təhsilinin əsası qoyulmuşdur. Buna qədər isə 1938-39-cu tədris ilində Bakı Kitabxanaçılıq Texnikumunun yaradılması ilə orta ixtisas təhsilli kitabxanaçı kadrların hazırlığının strukturu müəyyənləşmişdir.

Müstəqil Kitabxanaçılıq fakültəsi 1962-ci ilin oktyabr ayından fəaliyyətə başlamışdır. Dünya miqyasında Kitabxana-informasiya fəaliyyətinin sürətli inkişafı və müvafiq tədris planlarının və fənn proqramlarının hazırlanması nəzərə alınaraq 2003-cü ildə Kitabxanaçılıq fakültəsinin adı dəyişdirilərək Kitabxanaçılıq-informasiya fakültəsi adlandırılmışdır. Fakültədə 4 kafedra – Kitabxanaşünaslıq, Biblioqrafiyaşünaslıq, Kitabxana

resursları və informasiya axtarış sistemləri və Kitabşünaslıq və Nəşriyyat işi kafedraları fəaliyyət göstərir. Kitabxanaçılıq-informasiya fakültəsində hal-hazırda iki elmi jurnal nəşr olunur.